

EDGAR ALLAN POE
JÁMA A KYVADLO
A JINÉ POVÍDKY

Z různých anglických originálů přeložil
a poznámkami opatřil Josef Schwarz.
Doslov napsal Martin Hilský.
Obálku, vazbu a grafickou úpravu navrhl
Jan Solpera.
Vydal Odeon,
nakladatelství krásné literatury a umění,
n. p., jako svou 3582. publikaci v redakci
krásné literatury. Praha 1978.
Odpovědná redaktorka Olga Špilarová.

Podle imprimovaného rukopisu
sazbou monofoto vyrobil
Tisk, knižní výroba, n. p.,
Brno, závod 1,
ofsetem vytiskl a knihařsky zpracoval
Tisk, knižní výroba, n. p.,
závod 3, Český Těšín.
Tiskárenský korektor Gabriela Němcová.
25,53 autorských archů,
26,03 vydavatelských archů.
605 22 856. Vydání v Odeonu druhé.
Náklad 134 000 výtisků.

Egli è vivo e parlerebbe se non osservasse la regola del silenzio.¹ / Nápis pod italským obrazem sv. Bruna

Již dlouho mne spalovala vysoká horečka. Vyčerpal jsem všechny utišující prostředky, které v tomto pustém apeninském kraji byly po ruce — avšak bez výsledku. Můj sluha a jediný ošetřovatel v opuštěném zámku byl příliš neklidný a také neobratný, aby se odvážil pustit mi žilou; ostatně v bitce s bandity jsem ztratil víc než dost krve. Také nebylo radno, aby ode mne odcházel shánět někde pomoc. Nakonec jsem si vzpomněl na balíček opia, který ležel spolu s tabákem v pouzdru mé vodní dýmky; v Cařihradě jsem si totiž navykl kouřit s tabákem i tuto omamnou látku. Pedro mi podal pouzdro. Sáhl jsem dovnitř a našel narkotikum. Když jsem si však chtěl kousek ukrojit, zarazil jsem se. Při kouření na tom zvlášť nezáleželo, jaké množství jsem ho požil. Obvykle jsem hlavičku dýmky naplnil do poloviny směsí, složenou z dvou rovných dílů opia a tabáku. Stávalo se, že jsem vykouřil celý obsah a nepocítil přitom žádný zvláštní účinek; někdy však jsem nevykouřil ani dvě třetiny dýmky a již se dostavily až zarážející příznaky duševní poruchy a varovaly mne, abych ustal. Jed ovšem účinkoval jen pozvolna, takže požitek byl bez jakéhokoli nebezpečí. Teď jsem ale stál před něčím novým. Až dosud jsem opium nepolykal. Požíval jsem čas od času laudanum a morfium a před požitím těchto narkotik bych nebyl zaváhal. Neměl jsem však tušení, jak se zachází s tímto jedem v tuhém stavu. Pedro věděl o správném dávkování právě tak málo jako já, a tak jsem byl v nouzi odkázán na

¹ (it.) — Je živý a mluvil by, kdyby nezachovával příkaz mlčení.

pouhý odhad. Přesto jsem se nijak zvlášť nezneklidnil — prostě jsem se rozhodl brát lék postupně. Řekl jsem si, že spolknou nejdříve jen velmi nepatrnou dávku. Jestliže nezapůsobí, budu ji opakovat; a tak budu pokračovat, dokud horečka nepoleví, dokud se nedostaví spánek, po němž tolik prahnu a který již skoro týden neoblažil mé rozjitřené smysly. Není pochyby o tom, že právě táto zjitřenost smyslů, to tupé třeštění, jež mne již zachvacovalo, zbavilo můj rozum souvislého vnímání a tak jej zatemnilo, že jsem už nerozeznával velké věci od malých, neboť jsem je nemohl srovnávat podle ustálených měřítek. V této chvíli jsem vůbec netušil, že to, co jsem pokládal za mizivou dávku opia, mohla být právě tak dobře dávka přemrštěně veliká. Naopak, vzpomínám, jak jsem s jistotou odměřil svou dávku tak, že jsem ji porovnal s celkovým množstvím opia, které jsem měl. A tak dávka, kterou jsem nakonec spolkl — a spolkl jsem ji bez obav — byla zajisté jen malou částí kusu, *ktejž jsem držel v ruce.*

Zámek, do kterého se můj sluha odvážil vniknout násilím jen proto, že nechtěl připustit, abych s těžkým zraněním nocoval pod širým nebem — byl jednou z oněch navrhnutí ponurosti a pompy, jaké se od nepaměti chmuří v Apeninském pohorí; a chmuří se právě tak ve skutečnosti, jako v románech paní Radcliffové. Bylo zřejmé, že zámek byl jen dočasně a před nedávnem opuštěn. Usídlili jsme se v jedné z menších, ne tak honosně zařízených komnat, která ležela v odlehlé věži budovy. Místnost byla bohatě vyzdobena, všechno však bylo potrhané a staromódní. Na stěnách visely čalouny, pokryté rozmanitými a roztodivnými zbraněmi a trofejemi, jakož i neobvykle velkým počtem smělých moderních obrazů v rámech s bohatými zlatými arabeskami. A tyto obrazy, jež visely nejen na hlavních stěnách pokoje, ale i v četných výklencích, které si bizarní architektura zámku nedovedla odpustit, tyto obrazy mne patrně vlivem začínajícího deliria nesmírně zaujaly. Prikázal jsem tedy Pedrovi, aby zavřel těžké okenice — byla už beztak noc —, zažehl svíce vysokého kandelábru, který stál v hlavách mého lůžka, a rozhrnul dokořán trásněmi zdobené závěsy z černého sametu, které postel obklopovaly. Vyslovil jsem tato přání proto, abych si mohl v případě, že neusnu,

alespoň střídavě prohlížet obrazy a pročitat svazeček, který jsem našel na podušce a který se zabýval jejich popisem a rozbořem.

Dlouho, předlouho jsem četl — a zbožně, obdivně se díval. Rychle a opojně prchaly hodiny a blížila se půlnoc. Když se mi pak poloha svícnu znelíbila, natáhl jsem s námahou ruku (nechtěje rušit dřímajícího sluhu) a přisunul svícen tak, aby jeho světla dopadala přímo na knihu.

To však mělo naprosto nepředvídaný účinek. Paprsky četných svící (a bylo jich mnoho) ozářily náhle výklenek, na který jeden ze sloupů lůžka vrhal až dosud hluboký stín. Tak jsem spatřil v živém osvětlení obraz, kterého jsem si předtím nevšiml. Byla to podobizna dívky dozrávající v ženu. Jen letmo jsem pohlédl na obraz — a zavřel oči. Co mne k tomu vedlo, to mi zprvu unikalo, ale s přivřenými víčky jsem v duchu přemítal, proč jsem vlastně zavřel oči. Byl to naléhavý popud, kterým jsem chtěl zřejmě získat čas na rozmyšlení, chtěl jsem si ověřit, zda mne zrak neklame, chtěl jsem zklidnit a zkrotit svou fantazii — připravit se na střízlivější a spolehlivější pohled. Za okamžik jsem se upřeně zahleděl na obraz.

Teď jsem ani trochu nepochyboval, že vidím jasně, neboť první záblesk svíc na plátně jako by rozehnal dřimotné mráčky jež obestíraly mé smysly, a vyburcoval mne rázem k plnému vědomí.

Řekl jsem již, že to byla podobizna mladé dívky, a jak tomu bývá u medailónů, zachycovala pouze hlavu a ramena. Byla malována stylem, jakým s oblibou maluje své hlavičky Sully. Paže, ňadra i obrysy zářících vlasů vplývaly neznatelně do nejasného, a přece hlubokého stínu, který tvořil pozadí celku. Rám byl oválný, bohatě zlacený, zdobený maurským filigránem. Jako umělecké dílo nemohlo nic vzbudit větší obdiv než obraz sám. A přece to bylo něco jiného než dokonalost malby, než nesmrtelná krása zpodobené tváře, co na mne tak prudce a tak mocně zapůsobilo. Je také vyloučeno, že si má fantazie probuzená z polospánku zaměnila omylem tvář obrazu za tvář živé osoby. Rozeznával jsem přece okamžitě příznačné rysy malířské školy a rámu — a to jistě tuto představu již v samém zárodku zaplašilo. Nad tím vším jsem se teď vážně

zamyslel a snad celou hodinu jsem tak napůl ležel, napůl seděl, zíraje utkvěle na portrét. Konečně se mi zdálo, že jsem poznal tajemství jeho účinku, a klesl jsem opět do lůžka. Poznal jsem, že čarovné kouzlo obrazu tkví v naprosté *živoucnosti* výrazu, který mne zprvu ohromil, potom zmátl, uchvátil a zděsil. S niternou, posvátnou hrůzou jsem postavil svícen na původní místo. Příčina mého hlubokého vzrušení zmizela mi tak z očí a já jsem dychtivě sáhl po svazku, který pojednával o obrazech a líčil jejich historii. Vyhledal jsem číslo, kterým byl označen medailón, a četl tato temná, podivná slova:

„Byla to dívka převzácné krásy, a jak byla líbezná, tak byla i plná šťastné pohody. Neblahá však chvíle, kdy spatřila malíře, kdy k němu zahořela láskou, kdy si ho vzala za muže. On — náruživý, hloubavý a přísný, měl již jednu nevěstu: své umění. Ona — dívka převzácné krásy a právě tak líbezná jako plná šťastné pohody, rozjasnělá, úsměvná a dovádívá jako mladá srna, vše milovala, ze všeho se těšila; nenáviděla pouze umění, jež jí bylo sokem, děsila se pouze palety, štětce a ostatních ošklivých nástrojů, jež ji okrádaly o tvář milého. A tak tato paní vyslechla jistě s hrůzou přání malíře, namalovat portrét své mladé ženy. Ale byla pokorná a poslušná a sedávala odevzdaně po mnoho týdnů v temném, vysokém arkýři, kam pouze shora prosvítalo trochu světla na šedavé plátno. Malíř však planul pro své dílo a dlouhé hodiny a dlouhé dny na něm nepřestával pracovat. A byl to muž náruživý, nezkratný a zasmušilý a svému zanícení propadal. Neviděl proto, že světlo, tak děsivě ozařující osamělou věžičku, hubí zdraví i ducha jeho manželky; všichni ji viděli chřádnout, jenom on ne. Ona se však stále usmívala a nestýskala si, neboť viděla, s jakou horoucí a spalující rozkoší se malíř (tehdy již slavný) pustil do svého díla, jak se dnem i nocí lopotí, aby vytvořil podobu té, která jej miluje, která však denně umdlévá a slábne. A vskutku, kdo podobiznu spatřil, hovořil zjihlým hlasem o věrnosti podoby jako o zázraku, který dotvrzuje nejen malířovo umění, ale i jeho hlubokou lásku k ženě, kterou tak nepřekonatelně zpodobil. Když však později práci dokončoval, nikdo už do věže nesměl. Malíř byl teď již posedlý tvůrčím zápalem, nespouštěl z plátna oči, ba i na tvář své

ženy jen zřídka kdy pohlédl. A neviděl, že barvy, které roztírá na plátno, ubírá z líček té, která sedí před ním. A když uplynulo mnoho týdnů a zbývaly už jen maličkosti přičinit, pouhý dotek štětce na rtech, pouhý stínek barvy v oku, duch paní opět vzplál jako plamen v nitru lampy. A potom se štětec dotkl rtů, stínek zbarvil oko — a malíř stanul na okamžik před dílem, které vytvořil. Ale v příštím okamžiku, zíraje dále na obraz, začal se chvět a sinat a v úděsu zvolal: „Toto je opravdu život sám!“ Pak se prudce otočil k své milované — *byla mrtva!*“